

İşyan Borusu:
KAPİTALİZMİN YÜKSELİŞİ ve SİYASAL TEORİ
1509 – 1688

Ellen Meiksins Wood; York Üniversitesi'nde (Toronto) Siyaset Bilimi Profesörüdür. *Monthly Review* adlı derginin editörleri arasında yer aldı.

Wood'un, 1985 yılında yayınlanan ve önemini hâlâ koruyan “*Sınıftan Kaçış*” adlı çalışması, hem Marksizme ilişkin inancın hem de Marksizmin savunulmasına ayrılmıştır.

Wood'un “*Kapitalizmin Kökeni: geniş bir bakış*” ve “*Sermaye İmparatorluğu*” adlı çalışmaları yayınevimiz tarafından yayımlanmıştır. *İşyan Borusu* ile kapitalizm ve tarihine ilişkin bir üçleme tamamlanmış olmaktadır.

Kitaplarından bazıları şunlardır. *Kapitalizme Karşı Demokrasi*, Verso'dan çıkan ve Deutscher Ödülü alan *Sınıftan Kaçış*, (–1992), *Peasant-Citizen and Slave* (Köylü-Yurttaş ve Köle) ve *The Pristine Culture of Capitalism* (Kapitalizmin Arkaik Kültürü).

Neal Wood (1922-2003); Siyasal düşünceler tarihi profesörü. Doğup büyüdüğü ABD'de Columbia ve California Üniversiteleri'nde çalıştıktan sonra Kanada vatandaşlığına geçerek York Üniversitesinde görev aldı.

Araştırmalarında siyasal düşüncelerin toplumsal kaynakları ve sınıf mücadeleleriyle karşılıklı ilişkileri üzerinde yoğunlaşan Wood, kimileri eşi Ellen Meiksins Wood ile ortaklaşa yazılan birçok bilimsel çalışmaya imza attı.

Neal Wood'un çalışmalarından bazıları şunlardır: *Communism and British Intellectuals*, (1959), *Class Ideology and Ancient Political Theory: Socrates, Plato, and Aristotle in Social Context*, E. M. Wood ile birlikte(1978), *The Politics of Locke's Philosophy: A Social Study of 'An Essay Concerning Human Understanding'* (1983), *John Locke and Agrarian Capitalism* (1984), *Cicero's Social and Political Thought* (1988), *Foundations of Political Economy: Some Early Tudor Views on State and Society*, University of California Press, (1994), *Tyranny in America: Capitalism and National Decay* (2004).



EPOS YAYINLARI-47
bilim-felsefe-politika- 29

E. Meiksins Wood, Neal Wood

İsyan Borusu:
KAPİTALİZMİN YÜKSELİŞİ ve SİYASAL TEORİ
1509 – 1688

İngilizceden Çeviren
Fahri Bakırcı

Yayıma Hazırlayan:
Ercüment Özkaya

Kitabın Orijinal Adı:
A Trumpet of Sedition
Political Theory and the Rise of Capitalism,
1509 – 1688

© Pluto Press
©Epos Yayınları, 2008

Düzeltili:
Rafet Özen

Kapak Tasarımı:
Zet Tanıtım

Dizgi ve Baskı Öncesi Hazırlık:
epos

Baskı ve Cilt:
Sözkesen Matbaası (0.312) 395 21 10

Birinci Baskı, 1000 adet
Ankara, Kasım 2008
ISBN: 978-975-6790-55-7

EPOS YAYINLARI
GMK Bulvarı 60/20 (06570) Maltepe-Ankara,
Tel.Fax: (0.312) 232 14 70 - 229 98 21
e-mail: eposyayinlari@eposyayinlari.com

E. Meiksins Wood, Neal Wood

**İsyan Borusu:
KAPİTALİZMİN YÜKSELİŞİ
ve
SİYASAL TEORİ
1509 – 1688**

İngilizceden Çeviren
Fahri Bakırcı



İÇİNDEKİLER

Teşekkürler/ 7

Önsöz/ 9

Giriş: Siyasal Teori Nedir? / 13

1. Devrimin İki Yüzyılı	19
Yönetimin Merkezîleşmesi ve Bütünleşmesi	20
Toplumsal Yapı	26
Değişen Ekonomi	31
Bir Siyasal Deneyimler Yüzyılı	39
2. ‘İnsan Yutan Koyunlar’: Thomas More, Devlet Adamları ve Yeni Toplumsal Eleştiri	51
Tudorlar Dönemi Siyasal Teorisine Genel Bir Bakış	52
Bay Thomas More (1478-1535)	59
Ortak-refahçılar	69
3. ‘Birlikte Toplanmış Özgür İnsanlar Çokluğu’: Thomas Smith, John Ponet ve Richard Hooker	73
Thomas Smith (1513-1577)	74
John Ponet (1516?-1556)	84
Richard Hooker (1554?-1600)	89
Tüzel Ayrıcalıklardan Bireysel Haklara	101
4. ‘İngiltere’deki En Yoksul Kişi’: İngiliz Devrimindeki Siyasal Fikirler	107
Putney’e giden Yol	108
İngiliz İçsavaşındaki Siyasal Düşünceler	118
Düzleyiciler ve Putney Tartışmaları	129
Gerrard Winstanley (1609?-1676?)	139
Radikal Miras	144

5. ‘Tek Kişi Eden Bir İnsan Çokluğu’: Thomas Hobbes’un	
Siyasal Düşünceleri	149
Thomas Hobbes (1588-1679)	150
<i>Yasaların Öğeleri ve Yurttaş Üzerine</i>	155
<i>Leviathan</i>	164
6. ‘Yaşam, Özgürlük ve Servet’: John Locke’un	
Siyasal Düşünceleri	175
John Locke (1632-1704)	176
<i>Yönetim Üzerine İki İnceleme</i>	181
Locke’un Mülkiyet Teorisi	191
İslah	202
<i>Sonuç</i>	<i>209</i>

Önsöz

On altıncı ve on yedinci yüzyıllar, Avrupa’da, kültür ve dindeki devrimci gelişmeler kadar, kapitalizmin ve modern ‘ulus-devlet’in yükselişine, giderek artan biçimde uluslararası hale gelen bir ekonominin oluşumuna ve modern sömürgeciliğin başlangıcına tanıklık etti. Bu yüzyıllar, çalkantılı bir toplumsal ve dinsel çatışma, siyasal kalkışma ve içsavaş dönemi idi. Dönem aynı zamanda, ateşli bir tartışma ve siyasal düşüncelerde radikal keşifler dönemi idi. Çağdaş siyasal kavramlarımızın ve ideolojilerimizin çoğunun kökenine dair izler, ‘devlet’, ‘sivil toplum’, mülkiyet, siyasal yükümlülük, bireysel haklar, direnme ve devrim gibi kavramlarımız üzerinde geniş çaplı etkileri de olan bu tartışmalara ve keşiflere kadar sürebilir.

Siyasal düşüncelerdeki en uzak erimli gelişmelerden bazıları, on altıncı ve on yedinci yüzyıl İngiltere’inde, çok özel tarihsel koşullarda ve belirli toplumsal çatışmalara yanıt olarak meydana geldi. Kabaca VIII. Henry’nin hükümdarlığından (geleneksel dönemlemeyi kullanacak olursak) 1688 ‘Şanlı Devrim’i olarak adlandırılan zamana kadar geçen dönem, birbiriyle ilişkili iki tarihsel süreci kapsar: Tarım kapitalizminin yükselişi ve İngiliz devletinin merkezileşmesi. Bu uzun erimli yapısal gelişmeler, on altıncı yüzyıldaki bir dizi ciddi bölgesel kalkışma ve ayaklanmadan on yedinci yüzyıldaki devrim(ler)e varan, dramatik olayların izlerini taşıyordu. Bu devrimci tarihsel gelişmelerin özellikle zengin ve çeşitli olan toplumsal ve siyasal düşünceler mayasının; Avrupa siyasal düşüncesinde gerçekten de mutlak krallığın savunusundan, siyasal otoriteye, toplumsal hiyerarşiye ve özel mülkiyete en radikal demokratik meydan okumaya dek, siyasal yelpazenin tümünü kat eden bir devrim yaratmış olması şaşırtıcı değildir.

Bu entelektüel tarihin dikkat çekici özelliği, hiçbir şekilde, radikal düşünürler ve eylemciler tarafından oluşturulan gündemin boyutu değildir. Sonunda devrimci mücadelelerini kaybedenler bile, sadece çağdaşları için değil, ama birçok yönden o zamandan beri Avrupa'daki ve başka yerlerdeki siyasal düşüncelere dair tartışmanın terimlerini belirlediler. Bu devrimcilerin mirası, doğrudan onlardan esinlenenlerin ideolojilerinde açıkça görülebilir, ama aynı mirasın izleri onların özgürleştirici isteklerine amansız biçimde muhalif olan doktrinlerde de daha az değildir: On sekizinci yüzyıldaki Amerikan devriminden, on dokuzuncu yüzyıldaki bildik liberal, muhafazakâr ve sosyalist fikirlere kadar. Bu erken modern dönemdeki düşüncelerin ve tartışmaların etkisi, ilk ortaya çıktıkları zaman ve mekânın oldukça ötesinde hissedilmiştir ve bugün hâlen onların mirasıyla yaşıyoruz.

Kitabımız, devlet, 'sivil toplum', haklar, rıza, mülkiyet, vs. kavramlarıyla, bu dönemdeki İngiliz siyasal düşüncesinin gelişimindeki temel kilometre taşlarını araştırır. Bu kitap, düşünceleri, doğuşlarına neden olan tarihsel koşullardan tümüyle ayrı olarak ele alan siyasal düşünceler tarihi kitaplarından farklılaşır. Siyasal fikirleri, serbestçe dalgalanan soyutlamalar olarak değil, ama kapitalizmin erken yıllarına iz bırakan toplumsal, ekonomik ve siyasal değişim ve çatışmaların; siyasal düşünceleri, Avrupa'da İngiliz gelenliğini diğerlerinden ayıran özel yollardan etkileyen değişim ve çatışmaların yanıtı ve yansıması olarak düşünüyoruz. Bu bakımdan kitabımız, toplumsal, siyasal ve ekonomik gelişmelerden daha çok, *entelektüel* bağlamla ilgilenen diğer 'bağlamsal' siyasal düşünceler tarihi kitaplarından da ayrılır.

Kuşkusuz, burada incelediğimiz siyasal düşüncelerin, yenilikçi ve heyecanlandırıcı zihinlerin ürünü olan yeni entelektüel girişimleri tetikleyerek okuyucularımızın imgelemine hitap edeceğini umuyoruz, ama aynı zamanda bu düşüncelerin, yaşadıkları dünyanın çalkantılarıyla baş etmeye çalışan yaşayan ve adanmış insanların – kendilerinden eleştirel yetilerimizi kendi zaman ve mekânımızın siyasal gerçekliklerine nasıl uygulayacağımızı öğrenebilece-

ğimiz nitelikte insanların – eserleri olarak hayata geçmesini de umuyoruz.

Bu kitabı yazmadaki başka bir amacımıza gelince; bu kitabı, özellikle önemli bir siyasal düşünceler bütünü, büyük oranda bu düşüncelere âşına olamayabilecek bir kitleye sunma düşüncesiyle hazırladık. Bu nedenle, sadece anlaşılabilir bir yöntemle yazmaya değil, ama aynı zamanda, bu düşünceler bütünü, birçok temel bilginin herkesçe zaten bilindiğini varsaymadan olabildiğince kapsamlı bir biçimde sunmaya çalıştık. Dolayısıyla, okuyucularımızın buradaki düşünceleri hafife almayacaklarını ve kendi paylarına zorlu fikirlerle uğraşmaya istekli olduklarını varsayıyoruz. Keza, yorumlarımızın ve yöntemlerimizin söz konusu düşünörlere ve metinlere ilişkin bir uzman bilgisi sahibi olan akademisyenlerin bile dikkatini çekecek kadar orijinal olduğuna inanıyoruz. Muhtemelen, bazı okuyucular, birden fazla izleyiciye hitap ederken ya da iki işi birden yapmaya çalışırken hiçbirini başaramadığımızı düşüneceklerdir. Biz, geniş ve çeşitli bir okuyucu kitlesine ulaşmayı başaracağımızı düşünöyoruz.

1. Devrimin İki Yüzyılı

On altıncı ve on yedinci yüzyıl İngiltere'sinde siyasal ve toplumsal açıdan, dünyanın gelecekteki tarihi için uzak erimli sonuçları olan dikkate değer iki değişme meydana geliyordu. Bunlardan biri yönetimin merkezîleşmesi ve krallığın birleşmesi, diğeri kapitalizmin doğuşu ve gelişimiydi. İçice geçmiş olan ve başlangıçlarının izleri çok daha gerilerden sürülebilen bu iki süreç, kurnaz siyasetçiler olan Tudor monarklarının güçlü ve olaylı rejimleri boyunca merkezî bir konuma doğru ilerlemişti. Avrupa'daki diğer devletler – büyüyen 'mutlak' monarşisiyle Fransa dâhil – incelediğimiz dönem boyunca, halen parçalanmış ve rekâbet halindeki çeşitli iktidarların, feodalizmin kalıntılarının yönetimi altındaydılar. Halen monarşiler, aristokrasiler, bölgeler, özerk kentler, loncalar ve diğer tüzel kişilikler arasında bölünmüş durumdaki siyasal, yargısal ve hattâ askerî iktidarların çoklu hukuk sistemleri vardı. Oysa 1600'e gelindiğinde İngiltere, belirgin bir iktidar merkeziyle, ulusal ya da 'ortak' bir hukukla, ulusu temsilen bir organla ve hattâ kendisine tâbi olan bir kiliseyle birlikte bütünleşmiş bir devlet olmuştu. Bu eşsiz siyasal birlik, 'Parlamentoda Kral' biçimindeki ünlü formülle ifade edilmişti.

İngiltere, 16. Yüzyılda, yeni ve ayrık ekonomik süreçlerin işaretlerini de veriyordu. Örneğin Fransa'daki mülk sahibi sınıflarının zenginliği, hâlen daha, doğrudan üreticilerden ve özellikle köylülerden artı-emeklerini, kiralar ve vergiler biçiminde çekip alabilmek için büyük oranda doğrudan zora – siyasal, yargısal ve askerî ('ekonomi-dışı') güçlerin uygulanmasına – bağımlı idi. Bu 'ekono-

mi-dışı' güçler, çoğu kez monarşik devlette görev aldılar. Ancak bu güçler, aynı zamanda feodal hükümler alanlarının kalıntılarında dayanmakta ve böylece Fransa'da devletin parçalanmışlığını sürdürmekteydiler. Diğer bir anlatımla Fransız ekonomisi kapitalist olmayan bir ekonomiydi, aynı nedenlerden dolayı gerçekten birleşmiş bir Fransız Devleti de oluşturulamamıştı, çünkü siyasal ve yargısal güçler aynı zamanda ekonomik dayanaklardı.

İngiltere'de aristokrasi 'ekonomi-dışı' güçler üzerinde aynı türden bir bağımsız tutumağa sahip değildi. Ancak bu aristokrasi, toprak mülkiyeti ve bu mülkiyetle birlikte gelen som 'ekonomik' güçler üzerinde daha yoğun bir denetime sahipti, Fransa'da ise tam tersine çok daha fazla miktardaki toprak, köylülerin sahipliğinde kalmıştı. Mülk sahibi İngiliz sınıfların zenginliği, emeği doğrudan zora dayalı olarak temellüğe [kendine mal etmeye], parçalanmış siyasal ve yargısal iktidarın bir parçasını elde etmeye gitgide daha az; ama özellikle tarımda olmak üzere emeğin üretkenliğini geliştirmeye ise gitgide daha çok dayalı hale geldi. Toprak sahipleri kiralarını giderek artan biçimde kapitalistler gibi davranmaya başlayan kiracı çiftçilerden aldılar. Kira(cı ile çiftlik işleten) çiftçiler, Avrupa'da ve hattâ dünyada ilk gerçek ulusal piyasa olacak olan, giderek artan oranda bir rekâbet piyasasında başarılı olmak amacıyla çoğu kez ücretli emek çalıştırmakta ve maliyet hesabına dayalı üretim yapmaktaydı. Hem doğrudan üreticiler, hem de mülk edinenler piyasaya giderek artan oranda bağımlı hâle geldiler, rekâbetçi baskılara giderek artan oranda maruz kaldılar, artık İngiltere'de tarihsel olarak eşine rastlanmamış ve daha uzun bir süre başka hiçbir yerde görülmeyecek olan kendi kendini besleyen bir ekonomik büyüme süreci yaşanmaya başlamıştı.

Bu ayrıksı ekonomik sistem, bazı tarihçilerin 'tarım kapitalizmi' olarak adlandırdıkları şeydir.

Yönetimin Merkezîleşmesi ve Bütünleşmesi

İngiltere, tecrit edilmiş coğrafyası nedeniyle Kıtanın kargaşasından biraz uzak kalmış, tek bir kara kütlelerini kaplayan diğer Avrupa ül-

keleri için oldukça tipik sayılan sürekli yabancı işgâli tehlikesinden ve toprak anlaşmazlıklardan korunmuştu. Bundan dolayı Krallığın enerjileri, ülkenin finansal kaynaklarını geniş ve sürekli bir ordunun varlığı için tüketmeden, iktidarın açıkça belirlenmiş bir toprak parçası üzerinde birleştirilmesine harcanabilirdi. Üstelik, ülkenin bütünleşmesi ve yönetimin merkezîleşmesi belirgin bir avantajla başlamış bulunmaktaydı. Norman fâtiler, 1066 yılından itibaren işgâlcî bir güç olarak kararlı bir şekilde, kral ve aristokrasiyi ortak bir siyasal ve askerî örgütte birleştirip, ada üzerinde oldukça merkezîleşmiş bir feodal krallık kurmuşlardı. Üniter örgütlenmesiyle bu krallık, Avrupa'nın daha fazla parçalanmış olan mevcut diğer feodal monarşilerinden önemli oranda farklıydı.

Yönetimin odağında, en başından beri, vergi koyabilen ve yapabilen iktidarlara sahip büyük feodal soyluların oluşturduğu temsilî bir organ vardı. Bu temsilî organ, Fransa'daki bölgesel devletlerin tersine, baştan beri üniter, ulusal bir varlıktı. Şu halde İngiliz Devleti, başlangıcından beri sadece bir krallık değil, ama etkinliklerinin finansman yükünü, topraktan elde edilmiş kiralardan oluşan kendi gelirlerinden karşılayan zengin toprak sahiplerinin bir meclisiydi. Diğer bir anlatımla devlet, kral ile toprak sahibi sınıfın, monarşi ile Parlatentonun birlikteliğiydi.

İlk feodal monarklar, aşılması güç olmayan fiziksel bölünmelere uygun bir coğrafyanın da yardımıyla, merkezîleşme çabalarını çeşitli yollardan ilerlettiler. Bunların arasında dikkati en çok çekenlerden biri, tüm İngilizler için, bir kraliyet mahkemeleri sistemi tarafından karara bağlanmış bütünleşik bir hukukun, 'ortak hukuk'un yaratılmasıydı. Ortak hukukun kökeni, mevcut gelenekler ile Normanların getirdiği (temel olarak toprak hukuku) kuralların bir karışımıydı. Bu hukukun en önemli özelliği, daha sonra jüriye dönüşen yerel soruşturmalardı. İngiliz hukuk sistemi, Kara Avrupa'sı sistemiyle karşılaştırıldığında karmakarışık görünmüş olabilirdi. Yüzeysel olarak bakıldığında, Kara Avrupa'sına özellikle Rönesans boyunca yeniden giren düzenli ve arındırılmış Roma Hukuku, daha önceki olaylarda yargıçlar tarafından verilmiş birleşik bir

içtihat kararları karmaşasından oluşan İngiliz ortak hukukundan daha sistematik ve tutarlı görünmüş olabilirdi. Ancak görünüşte daha az ‘rasyonel’ ve daha az kanunlaştırılmış haliyle yetersiz görünen İngiliz hukuk sistemi, gerçekte, örneğin Roma hukukunun halen yüzlerce yerel ve geleneksel yasal sistemle birlikte varolduğu Fransa’daki hukuktan çok daha fazla ulusaldı – 1789’daki Fransız Devrimi sırasında bile 360 kadar farklı hukukî kanun bulunuyordu. İngiltere’deki ortak hukuk, daha on üçüncü yüzyılın sonunda, onu uygulayan krallık mahkemeleriyle birlikte, bütün özgür insanlar tarafından tercih edilen bir adalet sistemine yöneliyordu, incelemekte olduğumuz dönemin sonunda, İngiliz hukukunun ullaştırılma süreci, kesin olarak tamamlanmış bulunmaktaydı.

Kralın hukuku olduğu zannedilen ortak hukuk, aslında ‘Parlamentoda Kral’ın; kral ile aristokrasinin ortaklaşa yönetiminin bir başka örneğini temsil eder. Fransız soyluları, hâlen kralın yargı ve yasama iktidarına karşı kendi bağımsız yargılama hakları (ve bu haklarla birlikte gelen ekonomik kaynaklar) konusunda ısrar ederken, İngiliz Aristokrasisi başka bir şey yaptı: Kralın hukukuna karşı kendisine ait alternatif bir hukuk ve yargılama sistemi iddiasıyla çıkmak yerine, parlamento aracılığıyla ortak hukukun kendisinde kendisi için bir pay istedi. Bu hukukun, köken bakımından, yaratılmadığı, ama tarihsel olarak, ‘zaman ötesi akıl’da yer alan geleneklerde ve içtihatlarda ‘keşfedildiği’; önce kralın mahkemelerinde ve sonra Taç tarafından atanan çeşitli mahkemeler ve yargıçlar tarafından ilân edildiği söyleniyordu. Ancak Parlamento, yeni yasalar yaparken bile, ortak hukuku keşfettiğini ya da olgunlaştırdığını, yeni yasalara antik geleneklerin gücünü kazandırdığını iddia edecekti. Parlamento kendi haklarını ve yetkilerini güçlendirmek için, giderek artan oranda, ortak hukuk öncüllerine başvurdu (sık sık da icât etti).

Tudorların yönetimi altında, yönetim iktidarı merkezleştirilip birleştirildi. Sürecin tamamlanması bir yüzyıl ya da daha da fazla sürecek olmasına rağmen, feodalizmin yönetsel ve yasal parçalanmışlık içeren kişiselleştirilmiş yönetimi, ‘modern’ bir devlet